

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

M 2011:01/2012/67

Förslag till fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling

Delegationen för hållbara städer

Stockholm 28 juni 2012

Uppdraget

Kommittén Delegationen för hållbara städer är tillsatt för perioden september 2008 - 31 december 2012 och har till uppgift att verka för en hållbar utveckling av städer, tätorter och bostadsområden. Det innebär att delegationen ska genomföra olika åtgärder som bidrar till förbättrade förutsättningar för utveckling av hållbara städer. Insatserna ska sammantaget utgöra en nationell arena för utveckling av hållbara städer. Vidare har delegationen uppgiften att hantera och besluta om ett ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer.

Delegationen ska enligt kommittédirektiv (Dir. 2011:29) senast den 30 juni 2012 lämna förslag till hur dess arbete, kunskaper och erfarenheter kring hållbar stadsutveckling kan föras vidare inom ordinarie strukturer efter att delegationen har slutfört uppdraget i december 2012.

Innehållsförteckning

Uppdraget	3
Innehållsförteckning.....	4
Sammanfattning.....	5
1 Delegationens verksamhet 2008-2012.....	9
2 Hållbara städer och de tre dimensionerna.....	12
3 Nuläge och utmaningar	13
3.1 Städernas roll alltmer i fokus.....	13
3.2 Klimatfrågan.....	16
3.3 Människans centrala roll.....	16
3.4 Vikten av delaktighet – särskilt barns och ungas perspektiv.....	18
3.5 Grön ekonomi och egen hållbar försörjning.....	18
3.6 Tillgång till bostäder en del av hållbar stadsutveckling... ..	18
3.7 Behovet av kunskapsutveckling och nya lösningar.....	18
3.8 Stadsutveckling och EU.....	21
3.9 Aktörer.....	22
3.10 Särskilda insatser och samverkan mellan aktörer.....	22
3.11 Regelverk.....	23
3.12 Nationella mål och behov av stadspolitik.....	25
3.13 Hinder för hållbar stadsutveckling.....	27
3.14 Fortsatt arbete.....	27
4 Förslag till en ny arena.....	29
4.1 Förslaget.....	29
4.2 Skälen för delegationens förslag.....	29
4.3 Den nya arenans uppgifter.....	32
4.4 Ett nytt ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer.	35
4.5 Organisation för en ny arena.....	36
4.6 Uppföljning och följeforskning.....	39
4.7 Utvärdering.....	39
4.8 Resursbehov.....	40

Bilagor

Bilaga 1: Uppdragsdirektiv och kommittédirektiv

Bilaga 2: Förteckning över projekt som har fått ekonomiskt stöd

Bilaga 3: Konferenser, seminarier och workshops

Bilaga 4: Delegationens publikationer

Bilaga 5: Nationella mål med relevans för hållbar stadsutveckling

Bilaga 6: Aktörer inom hållbar stadsutveckling på nationell nivå

Bilaga 7: Samverkansprojekt och särskilda satsningar

Bilaga 8: Omvärldens syn på fortsatt arbete

Sammanfattning

Delegationen för hållbara städer har under perioden september 2008 - december 2012 regeringens uppdrag att verka för en hållbar utveckling av städer, tätorter och bostadsområden. Insatserna ska sammantaget utgöra en nationell arena för hållbar stadsutveckling. Delegationen hanterar och beslutar om det statliga stödet till utveckling av hållbara städer.

Enligt kommittédirektiv ska delegationen senast den 30 juni 2012 lämna förslag till hur dess arbete, kunskaper och erfarenheter kring hållbar stadsutveckling kan föras vidare inom ordinarie strukturer efter att delegationen har slutfört uppdraget i december 2012.

Ekonomiskt stöd

Genom det ekonomiska stödet har hittills nio investeringsprojekt och 55 planeringsprojekt initierats. Beslut om ansökningarna i 2012 års ansökningsomgång fattas i september 2012. Stödprojekten, som genomförs fram till och med år 2016, har stor potential att bli Sveriges nya ”skyltfönster” mot omvärlden och bidra till att ytterligare stärka Sverige som föregångsland för hållbar stadsutveckling. Delegationen understryker behovet av fortsatt kunskapsöverföring från stödprojekten även efter 2016, för att erfarenheterna från projekten ska kunna tillvaratas.

Delegationens intryck från ansökningarna om ekonomiskt stöd är att det finns en stor medvetenhet om klimathotet, men att det behövs ytterligare kunskap om samverkan och sektorsövergripande arbete. Ansökningarna har också tydliggjort de svårigheter som finns när det gäller att tillämpa nytänkande och innovativa lösningar. Delegationens arbete för att främja kunskapsutveckling har påvisat behovet av ytterligare satsningar i pilotprojekt och experimentell verksamhet, både i nya och befintliga miljöer.

Arenauppdraget

Delegationen har inom sitt arenauppdrag utgjort en mötesplats och initierat processer för kunskapsutbyte och samverkan för hållbar stadsutveckling. Delegationen har, ofta i samverkan med berörda aktörer, anordnat seminarier och konferenser inom området. Arrangemangen har varit såväl välbesökta som uppskattade. Samverkan kring arrangemangen har i många fall gett upphov till förstärkta nätverk och fler initiativ som syftar till att stärka hållbar stadsutveckling. Nätverksbyggande mellan olika aktörer har lett till närmare samverkan och konkret samordningsarbete. Ett exempel är delegationens initiativ för samverkan mellan forskningsfinansiärer, som bland annat har resulterat i en samordnad utlysning av forskningsmedel till hållbar stadsutveckling.

Omvärldens syn

Delegationen har inhämtat synpunkter från berörda aktörer om hur delegationens arbete, kunskaper och erfarenheter kring hållbar stadsutveckling kan omhändertas. Aktörerna har uttryckt behov av samordning av de olika politikområden som har inverkan på stadsutveckling utifrån ett helhetsperspektiv. De menar vidare att det behövs en neutral nationell arena för att stärka arbetet med hållbar stadsutveckling, även efter det att delegationens arbete har slutförts. Deltagare i delegationens nätverk har understrukt att påbörjat arbete inte bör få falla tillbaka och att fortsatt samordningsarbete måste organiseras på ett sådant sätt att kontinuiteten säkerställs.

Det är bråttom

Världen står inför en globalt hotande klimatförändring. Det pågår samtidigt en snabb urbanisering vilket medför att utmaningarna alltmer koncentreras till städerna. Detta innebär dock möjligheter att utveckla kollektiva lösningar på flera problem samtidigt och tillvarata möjliga synergier.

En av de största utmaningarna i Sverige är att åstadkomma en tillräckligt snabb omställning av städers struktur, funktionssätt och innehåll så att de verksamt bidrar till målet om ett land utan klimatutsläpp år 2050. Omställning måste ske både i tanke och i handling. Utmaningarnas storlek och krav på en snabb omställning förutsätter en högre grad av helhetstänkande.

Städernas roll

OECD har understrukt städers centrala betydelse för utveckling av grön ekonomi eftersom de på samma gång som de utgör centra för ekonomisk aktivitet står för hög energianvändning och utsläpp av växthusgaser. Det erbjuder möjligheter till betydande synergier mellan miljömål och ekonomiska mål. OECD har även beaktat frågan om nya ledningsstrukturer, ”governance”, som bygger tillit mellan aktörer.

Hinder och lösningar

Delegationen för hållbara städer har regeringens uppdrag att lämna en rapport om hinder för hållbar stadsutveckling som delegationen identifierar. Rapporten lämnas samtidigt som detta förslag till fortsatt arbete.

Delegationen har identifierat femton övergripande och framträdande hinder för en snabb och långsiktigt hållbar omställning av städerna. Ett sådant hinder är ett alltför snävt sektorstänkande. Andra hinder är bristande samordning inom och mellan nivåer, samt otillräckliga satsningar på robusta strukturer, kunskapsutveckling och pilotprojekt.

Vidare konstaterar delegationen att hållbarhetsvisioner inte har integrerats i berörda politikområden och att värden kopplade till människors livskvalitet och städernas attraktionskraft inte ges tillräcklig tyngd.

Delegationen föreslår bland annat att regeringen utvecklar en nationell stadspolitik i syfte att uppnå bättre samordning av statens intressen och ge ramar för regionala och kommunala strategier. Vidare föreslår delegationen ökade resurser till kunskapsutveckling och fortsatta satsningar på pilotprojekt. En viktig åtgärd i arbetet med att undanröja hinder är att samla berörda aktörer för hållbar stadsutveckling på en nationell arena för samverkan.

Behov av framtida arbete

Delegationens bedömning är att det är nödvändigt att de processer som har påbörjats under verksamhetsperioden kan fortgå och utvecklas inom ramen för ett helhetsperspektiv där alla tre hållbarhetsdimensionerna representeras. Det handlar dels om de projekt som har fått ekonomiskt stöd där uppföljning, kunskaps- och erfarenhetsöverföring, följeforskning och utvärdering är av största vikt. Även nätverk och temagrupper behöver fortsatt stöd för samverkan. Mötesplatser för lärande och samverkan är fortsatt angelägna. Resurser och samverkan för kunskapsutveckling i form av forskning är fundamentalt. Minskad klimatpåverkan förutsätter gränsöverskridande arbete och inte minst fordras att frågorna ses ur ett brett internationellt perspektiv.

En ny arena - nationell plattform för samverkan

Delegationen för hållbara städer föreslår att en ny arena för hållbar stadsutveckling formuleras. Arenan ska ha tydlig koppling till ordinarie strukturer och samla aktörer i syfte att samverka om insatser för hållbar stadsutveckling.

Övergripande mål för den nya arenan föreslås vara att *säkerställa kontinuitet i påbörjat arbete* samt att *gemensamt lägga en grund för nationell samordning för hållbar stadsutveckling*. Utifrån dessa mål föreslås arenans aktörer i samverkan ha följande huvuduppgifter:

- Utveckla underlag för en nationell strategi för hållbar stadsutveckling
- Främja städernas mobilisering i klimatarbetet
- Fortsatt främja kunskapsutveckling
- Följa och stärka pilotprojekt
- Verka som arenabyggare

Den nya arenan föreslås hantera och besluta om ett nytt ekonomiskt stöd för konkreta planerings- och kommunikationsåtgärder som bidrar till att stärka städernas mobilisering i omställningen till klimatneutralitet. Stödet kan fungera som ett komplement till de insatser som görs i övrigt

inom ramen för Färdplan 2050 med sektorernas arbete för att nå klimatneutralitet år 2050.

Den nya arenan ska vara neutral och gränsöverskridande och samla berörda statliga myndigheter och andra aktörer. Samverkansarbete ska ske med fokus på sektorsövergripande frågor, systemsyn, helhetsperspektiv och långsiktighet.

Uppväxling för bredare samverkan

Förslaget är att arenans verksamhet bedrivs under två år, 2013-2014, varefter en ny avstämning kan ske. Den nya arenan bör uppdras att mycket tidigt förbereda för en uppväxling i arbetet med en bredare samverkan för hållbar stadsutveckling, där även regionala och lokala aktörer engageras.

Organisation och resursbehov

Arenan föreslås ledas av en styrgrupp och en ordförande som har i uppdrag att verka som ambassadör för hållbar stadsutveckling. Såväl styrgrupp som ordförande bör utses av regeringen. Styrgruppen kan bestå av statliga myndighetschefer, samt representanter för kommuner, näringsliv, forskning och civilsamhälle. Inriktningen för styrgruppens samverkansarbete för hållbar stadsutveckling föreslås regleras i kommittédirektiv. De statliga myndigheterna uppdras genom regleringsbrev att gemensamt bemanna ett sekretariat.

Särskilda medel föreslås avsättas till ett ekonomiskt stöd till planeringsprojekt, till uppföljning, kunskaps- och erfarenhetsöverföring, följeforskning och utvärdering samt till arenans utåtriktade verksamhet och administration.

1. Delegationens verksamhet september 2008 – juni 2012

Följande beskrivning av delegationens verksamhet omfattar perioden september 2008 till juni 2012. En slutrapport som omfattar hela delegationens verksamhetsperiod lämnas vid uppdragets slutförande i december 2012.¹

Delegationen för hållbara städer tillsattes av regeringen mot bakgrund av klimathotet och av insikten att de snabbt växande städerna över världen gör djupa ekologiska avtryck, men även med insikt om att städerna också kan vara en del av lösningen. Delegationen har till uppgift att verka för en hållbar utveckling av städer, tätorter och bostadsområden och att hantera ett ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer.

Verksamheten inriktas mot att i samverkan med kommuner, näringsliv och andra parter, underlätta och stimulera arbetet att genom integrerad, sektorsövergripande planering, höjda ambitionsnivåer och ny teknik åstadkomma välfungerande och attraktiva stadsmiljöer där hög livskvalitet går hand i hand med förbättrad miljö, social sammanhållning och minimerad klimatpåverkan.

I uppdraget ingår bland annat att:²

- bidra till kunskapsutveckling,
- stödja befintliga initiativ, samla och sprida information om goda exempel,
- främja dialog och samordning mellan olika sektorer och kompetenser,
- underlätta offentlig-privat samverkan,
- understödja utveckling, användning och export av miljöteknik och främja internationellt samarbete kring utveckling av hållbara städer.

Delegationens förlängda uppdrag under åren 2011-2012 innebär att arbetet under denna period särskilt ska fokuseras på att:³

- följa, stödja och utgöra mötesplats för projekt för hållbara städer,
- redovisa erfarenheter och goda exempel,
- främja arbetet med miljöteknikutveckling och export,
- stärka den sociala dimensionen i hållbar stadsutveckling,
- främja samverkan kring forskning och utveckling, samt

¹ Uppgifter om delegationens uppdrag, stödprojekt, konferenser och publikationer redovisas i Bilagorna 1-4

² Miljödepartementet. Uppdragsbeskrivning 2008-09-05

³ Kommittédirektiv (Dir 2011:29)

- identifiera hinder för hållbar stadsutveckling och förslag till åtgärder och lösningar.

Genom det ekonomiska stöd som delegationen har hanterat under åren 2008-2011 har nio investeringsprojekt och 55 planeringsprojekt initierats. Stödprojekten framgår av Bilaga 2. Beslut om 2012 års tillgängliga medel avses att fattas av delegationen i september 2012. Sammanställningar av ansökningarna ger en god bild av kunskaps- och utvecklingsläget i landet vad avser hållbar stadsutveckling. I delegationens uppdrag ingår att följa stödprojekten och att sprida erfarenheter mellan och från projekten. Boverket bistår delegationen med analys och bedömning gällande ansökningarna (enligt regleringsbrev) och svarar för tillsyn av stödprojekten för att säkerställa att det ekonomiska stödet används som det är avsett och hanterar utbetalning av stödet (enligt förordning SFS 2008:1407 och SFS 2011:344). Delegationen har i samverkan med Boverket genomfört möten för erfarenhetsutbyte mellan investeringsstödprojekt och har besökt flera av stödprojekten. Delegationen har också främjat stödprojektens deltagande vid olika konferenser såväl i Sverige som internationellt.

Delegationen har låtit kartlägga inriktning och resurser när det gäller forskning om städer och hållbar stadsutveckling⁴ och en strategisk forskningsvision har utarbetats. Med denna vision som grund har delegationen lämnat ett förslag till prioriteringar i den kommande forsknings- och innovationspropositionen. Förslaget innebär utökade resurser till hållbar stadsutveckling och att området lyfts fram i ett strategiskt program som omfattar hela kedjan av kunskapsutveckling - från forskning, innovation och utveckling till demonstration och uppföljning. Satsningen föreslås inriktas mot att bygga upp fyra till fem nationella forskningscentra (inklusive det redan existerande Mistra Urban Futures i Göteborg). Syftet är att stärka systeminriktad forskning och utvecklingsarbete och att satsa på FUD (forskning, utveckling och demonstration) och pilotanläggningar.⁵ Delegationen har även initierat samverkan mellan forskningsfinansiärer, som bland annat resulterat i en gemensam utlysning av forskningsmedel inom hållbar stadsutveckling.

I delegationens breda uppdrag ingår att samla och sprida information om intressanta exempel på hållbar stadsutveckling. Som ett led i detta arbete har Arkitekturmuseet fått stöd för att bygga en digital plattform "En portal till den hållbara staden". Sveriges Arkitekter har fått ekonomiskt stöd för att ta fram en projektkatalog över internationella stadsutvecklingsprojekt utförda av svenska arkitektkontor. Vidare har delegationen med hjälp av de svenska ambassaderna samlat in intressanta

⁴ Nolmark H. m.fl. (2009) *Kartläggning av forskning om städer och hållbar stadsutveckling - interdisciplinär, systeminriktad och praktikenära*

⁵ Hållbar stadsutveckling – ett strategiskt FOI-område: Förslag inför forsknings- och innovationspropositionen. Skrivelse till Utbildningsdepartementet 2011-12-22

exempel från 20 utvalda länder. Delegationen har deltagit i många aktiviteter och sammanhang som haft till syfte att främja export av svensk miljöteknik och att sprida svenska erfarenheter inom området hållbar stadsutveckling.

Delegationen har bidragit till att främja samverkan mellan olika aktörsgrupper och har successivt byggt upp nätverk som samverkar i sina verksamheter inom ramen för ett helhetsperspektiv på staden. Exempel på påbörjade nätverk är *Nätverket för goda exempel* bestående av statliga myndigheter, SKL Sveriges Arkitekter och IVL samt nätverket *Stadsbyggnadsdialogen* bestående av sex större städer som tillsammans med forskare från högskolor i de aktuella städerna driver frågan om stadsbyggnadsdialog med städernas medborgare framåt. Andra nätverk är *Miljöteknikfrämjande aktörer och aktörer för export av kommunal kompetens* vilka har börjat föra en dialog om gemensamma erfarenheter och frågor som rör export, internationell samverkan och kunskapsutbyte inom området hållbar stadsutveckling. Representanter för myndigheter och näringslivet som arbetar med *it-teknik* och så kallade *ICT-lösningar* som kan påverka hållbarstadsutveckling har börjat föra en dialog om tänkbara samverkansformer för att lösa konkreta problem.

Delegationen har studerat den sociala dimensionen i hållbar stadsutveckling och dess kopplingar till ekologi och andra aspekter. Delegationen har verkat för en spridning av intresse, förståelse och delaktighet för frågorna genom olika konferenser och nätverk.

Delegationen har tagit initiativ till och genomfört ett stort antal konferenser, seminarier, hearings och workshops. Rundabordssamtal har hållits under olika teman. Aktiviteterna har lett till värdefulla kontakter mellan olika medverkande aktörer under såväl planeringsfasen som under arrangemangen och efter dem. Samverkan i samband med aktiviteterna har i sig bidragit till en ökad gemensam kunskap om det breda fält som hållbar stadsutveckling omfattar samt ökad kunskap om medverkande aktörers arbete och uppdrag inom området. Nya initiativ, projekt och mötesplatser har i sin tur uppstått som har breddat förståelse och samverkan i allt vidare ringar mellan aktörsgrupper. Delegationens ordförande och ledamöter har också medverkat i flera medier. Delegationens utåtriktade aktiviteter beskrivs närmare i Bilaga 3.

Delegationen har utvecklat en egen webbsida, www.hallbarastader.gov.se. På webbsidan presenterar delegationen uppdraget och sin verksamhet, seminarier, rapporter och intressanta exempel. Webbplatsen har under 2012 haft i genomsnitt 3000 besökare per månad. Delegationen har även tagit fram trycksaker om det ekonomiska stödet samt om erfarenheter och slutsatser fram till och med 2010. Bilaga 4 innehåller en förteckning över delegationens publikationer.

En viktig slutsats av delegationens verksamhet är värdet av förekomsten av en aktör som uppfattas som oberoende och som utifrån den rollen kan

skapa arenor och mötesplatser för andra aktörer. På så sätt kan dialog och samverkan över sektorsgränser inspireras. Goda exempel kan identifieras och spridas och en fördjupad diskussion om begreppet hållbarhet kan initieras.

2. Hållbara städer och de tre dimensionerna

I Brundtland-rapporten⁶ definieras hållbar utveckling som *”En hållbar utveckling är en utveckling som uppfyller dagens behov utan att förstöra möjligheterna för kommande generationer att uppfylla sina egna behov.”* Brundtlandkommissionen definierade hållbar utveckling med de tre dimensionerna ekologisk hållbarhet, social inkludering och ekonomisk tillväxt. FN:s högnivåpanel för Global uthållighet lägger till begreppet ’social resilience’, d.v.s. samhällets förutsättningar för omställningar i relation till kriser och nya situationer.⁷ Tillit mellan samhällets medborgare är en viktig faktor i sammanhanget. Politiskt visionsarbete och politiskt ledarskap blir därmed viktigt för att peka ut en riktning för utveckling och samtidigt säkerställa bibehållen flexibilitet för att kunna hantera det som uppkommer under vägen.

Hållbar stadsutveckling är inget tillstånd eller slutresultat. Det är en färdriktning och en process. Staden och dess utveckling måste ses som en helhet samtidigt som varje stads hållbarhet måste utvecklas från sina förutsättningar, från medborgarnas behov och i samarbete med dessa. Det kräver förmåga att ompröva och kontinuerligt ta ställning till nya behov. För enskilda stadsdelar är det inte givet vilka frågor som är av störst betydelse och då kan viktningen mellan dimensionerna variera. Det är viktigt att utgå från en långsiktig helhetssyn, att vara uthållig och att genomföra insatser utifrån tillgängliga verktyg och resurser för att uppnå bästa effekt.

Delegationen har velat bidra till att hålla diskussionen om en hållbar stadsutveckling levande avseende vad som ingår, vad som bör prioriteras i olika fall samt hur olika aspekter kan integreras, hur konflikter mellan olika mål kan hanteras och hur synergieffekter kan uppnås.

⁶ FN, Världskommissionen för miljö och utveckling (1987) *Vår gemensamma framtid*

⁷ United Nations Secretary-General’s High-Level Panel on Global Sustainability (2012) *Resilient people, resilient planet: A future worth choosing, Overview*. New York: United Nations.

3. Nuläge och utmaningar

FN:s högnivåpanel för Global uthållighet lyfte nyligen nödvändiga åtgärder för att förverkliga visionen om en hållbar utveckling med utgångspunkt i tre övergripande mål⁸:

- stärka människors makt/förutsättningar att göra uthålliga val,
- arbeta i riktning mot en uthållig ekonomi och
- stärka institutionell styrning.

FN-panelen betonar att hållbarhetsvisionen inte fått genomslag i praktiken på grund av att den inte tagits in i huvudfåran i nationell och internationell ekonomisk politisk debatt. Hållbarhetsvisionen och den ekonomiska politiken utgör två parallella spår. Det saknas nya angreppssätt som synliggör kostnader för åtgärder såväl som kostnader för att inte vidta åtgärder. Panelen föreslår att det internationella samfundet bör mäta utveckling med andra mått vid sidan om BNP och utveckla ett nytt index för uthållig utveckling. Fler aktörer efterfrågar en samhällsplanering som utgår ifrån flera välfärds mål istället för att sätta ekonomisk tillväxt i centrum. Den fria marknaden behöver begränsas med tydliga ramar och mål och inte minst den sociala dimensionen behöver beaktas för att klimatarbetet ska lyckas.⁹

Världen står inför en globalt omfattande trefaldig kris - global finanskris, global matbrist¹⁰ och globalt hotande klimatförändring. Detta försvårar arbetet med att hitta snabba och enkla lösningar. Behovet av nya angreppssätt som tacklar alla problem samtidigt ökar. Farhågor finns om att finanskriser också kan bidra till ett minskat intresse för städer och näringsliv att göra långsiktiga åtaganden.

Syftet med följande avsnitt är att beskriva nuläget och de utmaningar som delegationen för hållbara städer anser vara viktigast att fokusera på för det fortsatta arbetet med hållbar stadsutveckling.

3.1 Städernas roll allt mer i fokus

När internationella klimatförhandlingar går i stå riktas intresse och hopp mot städernas konkreta arbete. En viktig slutsats efter klimatmötet i Durban 2011 är att städer har ett ansvar att gå före och driva på utvecklingen. Varje stad måste minska sitt så kallade ekologiska

⁸ United Nations Secretary-General's High-Level Panel on Global Sustainability (2012) *Resilient people, resilient planet: A future worth choosing, Overview*. New York: United Nations.

⁹ Gillberg, Minna (2012)

¹⁰ En växande befolkning medför enligt FN att världens matproduktion måste öka med 50 procent under de närmaste 40 åren. Källa: Rockström Wijkman. (2011). *Den stora förnekelsen*

fotavtryck. Det ekologiska fotavtrycket är också en etisk fråga som rör den sociala hållbarhetsdimensionen när det handlar om konsumtion och ineffektiv resursanvändning som innebär exploatering av naturresurser och av människor i andra delar av världen. Ett särskilt ansvar vilar på ledande politiker och andra beslutsfattare i såväl offentlig som privat sektor. Även den enskilda individens engagemang och ansvarstagande är avgörande för klimatomställningen.

Det pågår för närvarande en världsomspännande och snabb urbanisering. Drygt hälften av världens invånare lever sedan 2008 i städer. FN bedömer att andelen stadsbor kommer att ha ökat till cirka 70 procent inom de närmaste 20–30 åren, en ökning av stadsbefolkningen från cirka 3,5 miljarder 2008 till drygt 6 miljarder år 2030. Den största befolkningstillväxten i städerna kommer att ske i länder utanför OECD.

OECD har understrukit städers centrala betydelse för utveckling av grön ekonomi eftersom de på samma gång som de utgör centra för ekonomisk aktivitet står för hög energianvändning och utsläpp av växthusgaser.¹¹ Det erbjuder möjligheter till betydande synergier mellan miljömål och ekonomiska mål. OECD har även beaktat frågan om nya ledningsstrukturer, ”governance”, som bygger tillit mellan aktörer.

Internationellt pågår en konkurrens mellan städer, där hållbarhet är ett konkurrensmedel. I enskilda städers strävan att profilera sig som världsledande i hållbarhet finns positiva drivkrafter. Exempelvis arbetar Köpenhamn med målsättningen att vara den första koldioxidneutrala huvudstaden i världen år 2025. Malmö siktar på att vara världsbäst på hållbar stadsutveckling år 2020.

De europeiska städerna står inför stora utmaningar. Befintlig bebyggelse behöver energieffektiviseras och kollektivtrafiken byggas ut. Fossilbränslefria, yteffektiva och tillgängliga transportsystem behöver utvecklas. Integrerade tekniska system och kretsloppslösningar behöver skapas. Investeringsbehoven för att kunna anpassa städerna till framtida utmaningar är omfattande. I städer med ekonomisk tillväxt och politisk kraft finns samtidigt goda förutsättningar för att skapa integrerade, effektiva lösningar och allt bättre miljötekniksystem för energi, vatten, avfall och transporter.

Den pågående utvecklingen i Sverige kännetecknas av hög befolkningstillväxt och hög ekonomisk tillväxt i storstadsregioner och regionförstoring. Trots att svenska städer i ett internationellt perspektiv är jämförelsevis hållbara finns det oroande trender. Omvandlingstakten mot en tätare och mer funktionsintegrerad stad är låg och ökningen av

¹¹ OECD (2011) *Cities and Green Growth*

kollektivtrafikandelen går långsamt. Ökande segregation och fortsatt stadsutglesning, ”urban spread”, är andra negativa trender.¹²

I projektet Den goda staden beskrivs situationen: *”Stadsomvandlingen präglas av att möta trycket mot innerstäderna. Å andra sidan finns en utveckling mot ett utglesat stadslandskap med externa köpcenter längs stora trafikleder och enskilda bostäder på stadsnära landsbygd. För det tredje finns många områden, ofta i städernas yttre delar, som ännu inte omfattas av förnyelse och omvandling”*¹³.

Sverige betraktas samtidigt som ett föregångsland när det gäller att bygga hållbara städer och bedöms ha en betydande roll som pådrivare av förbättringar på miljöområdet internationellt. Sverige har hela systemlösningar att visa upp avseende hållbara kretslopp för vatten och avfall, materialåtervinning, förnybar energi, byggande och boende samt transporter. Det svenska marknadskonceptet Symbio City¹⁴ lyfter fram resurseffektivitet, helhetssyn och hur synergier uppnås då olika system och strukturer kombineras. Flera myndigheter har i uppdrag att på olika sätt främja export av kunskap och miljöteknik.¹⁵ Inte minst regeringens internationella miljötekniksamordnare har ett särskilt uppdrag att främja export av miljöteknik och hållbar stadsutveckling. Uppdraget är fokuserat till fyra länder: Kina, Brasilien, Indien och Ryssland. Regeringen har också genom ett förnyat uppdrag till Exportrådet förstärkt sina satsningar för att främja svensk miljöteknik vid internationella konferenser.¹⁶

Visionen av den hållbara staden är, enligt den nu gängse bilden, den täta, funktionsintegrerade staden som ger förutsättningar för effektiva tekniska system, attraktiva vistelsemiljöer, hållbara livsstilar och ekonomiskt tillväxt. Samtidigt höjs röster för att vi behöver vidga visionerna och ta in fler frågor. Visionen är för snäv och vilar för tungt på en historisk bild av vad en stad ska vara utan att på allvar beakta frågor om städernas framtida livsmedelsförsörjning, biologisk mångfald, ekosystemtjänster och resursutbyte mellan stad och land. Visionen tar inte heller på tillräckligt stort allvar upp frågor om rättvisa, tillit, social sammanhållning och hur stadsplanering kan främja dessa kvaliteter.

Utmaningarna handlar om allas rätt till försörjning och välfärd utan att förbruka jordens resurser parallellt med stora investeringsbehov i form av nya bostäder och i befintlig miljö, åtgärder för energieffektivisering, att förtäta och integrera i form av attraktiva lösningar med tillgång till

¹² Engström (2012) *Hållbar stadsutveckling - hinder och möjligheter. Underlagsrapport till Delegationen för hållbara städer*

¹³ Trafikverket (2010) *Så får vi den goda staden*, s 6

¹⁴ <http://www.swedishtrade.se/sv/affarsomraden/energi-och-miljoteknik/SymbioCity/>

¹⁵ Energimyndigheten, Exportrådet, Tillväxtverket, Vinnova m.fl.

¹⁶ Näringsdepartementet. Uppdrag avseende särskilda insatser för presentation och främjande av svensk miljöteknik vid internationella konferenser och mötestillfällen. Regeringsbeslut. N2012/518/E

sociala rum och med utbud av ekosystemtjänster och hållbara transport- och infrastrukturlösningar.

3.2 Klimatfrågan

För att uppnå målet att Sverige inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser år 2050 tas en nationell färdplan fram, Färdplan 2050. Naturvårdsverket har fått i uppdrag att ta fram scenarier och styrmedelsförslag och miljöministern har tillsatt en referensgrupp. Uppgiften att nå ett Sverige utan klimatutsläpp år 2050 är mycket omfattande och berör hela samhället. Arbetet innebär en aktiv dialog och samverkan också på regional och kommunal nivå. En av samhällets största utmaningar är att åstadkomma en tillräckligt snabb omställning av städers struktur, funktionssätt och innehåll så att de verksamt bidrar till en hållbar utveckling. På några decennier ska utsläpp av klimatpåverkande gaser och påverkan på naturresurser och ekosystem minska radikalt. Utsläppen ska minska med 40 procent till år 2020 jämfört med 1990 års nivå, fordonsflottan ska vara fossiloberoende år 2030 och till år 2050 ska Sverige vara ett land utan klimatutsläpp.¹⁷

Delegationens intryck är att det finns en stor medvetenhet om klimathotet bland de svenska aktörerna. Många ser behovet av att klimatanpassa städerna och arbetar medvetet med energibesparingar, med att producera lokal och förnybar energi och att skapa integrerade tekniska lösningar. Delegationens arbete med att bedöma ansökningar om ekonomiskt stöd från kommuner och från företag som avser att utveckla nya spjutspetsprojekt har samtidigt tydliggjort de svårigheter som finns idag när det gäller att tillämpa nytänkande och innovativa tekniska lösningar. Utmaningarna handlar om att en omställning måste ske både i tanke och i handling. Nya synsätt behövs och det är mycket bråttom att agera.

3.3 Människans centrala roll

Stadsutveckling handlar i grunden om människorna som lever i städerna, hur de upplever och använder den fysiska miljön - och hur den kan göras tryggare, trivsammare, mer attraktiv och mer ekologiskt hållbar.

Att sätta människan i centrum innebär även att sätta värden på immateriella och materiella faktorer som bidrar till människors livsmiljö och livskvalitet. Den sociala dimensionen omfattar medborgarnas grundläggande livssituation och vardagslivets funktion, såsom arbete och försörjning, välbefinnande och livskvalitet, hälsa, säkerhet och trygghet, delaktighet, livsstilar och beteenden. Hälsofrågorna omfattar allt från

¹⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/15365>
<http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Klimat/Klimatpolitik/Sveriges-klimatpolitik/Fardplan-2050/>

inom- och utomhusmiljöer till rekreationsområden och kopplar även till klimatfrågor. Inom området faller också frågor som rör tillgänglighet, både för funktionsnedsatta och äldre. Det gäller både tillgänglighet inom bostaden och i offentliga lokaler samt utomhus - en stadsplanefråga.

En påtaglig utmaning i städerna är den ökade socioekonomiska segregationen. Att arbeta medvetet med att ge förbättrade förutsättningar för stadsdelar i områden med utanförskap är en viktig del av stadsutvecklingspolitiken. Städernas sociala sammanhållning har stor betydelse för deras hållbarhet. Förväntade klimatförändringar är dessutom nära kopplade till social sammanhållning. Det gäller att minimera sociala konflikter och människors möjligheter att leva sida vid sida trots förändrade förutsättningar i miljön. Att hantera yttre påverkansfaktorer och kriser kräver stabila sociala och demokratiska strukturer. Frågan går hand i hand med de ekonomiska frågorna.¹⁸ Det blir alltmer uppenbart att social inkludering, förändrad livsstil och ett växande engagemang för miljön är viktiga delar av en politik för att framgångsrikt undanröja klimathotet. Förverkligandet av ett tekniksifte till smart energianvändning i städerna förutsätter att tekniska systemlösningar och människors livsstilar understödjer och positivt förstärker varandra.

Människors livsstilar är en huvudfråga för att möjliggöra en hållbar utveckling i världen. Det är livsstilen framför allt i den rika delen av världen som är den huvudsakliga orsaken till de stora globala miljöproblemen.¹⁹ Det är därför viktigt att stärka människors förutsättningar att göra uthålliga val och underlätta hållbara livsstilar.

Regeringen har uppmärksammat framtidens utmaningar genom att tillsätta en Framtidskommission²⁰. Kommissionen ska bland annat hantera utanförskap och hur social gemenskap ska stärkas, hur delaktighet i samhället ska ökas och hur man kan säkra en hållbar och grön tillväxt.

Delegationens arbete med den sociala dimensionen av hållbar stadsutveckling har visat att det finns behov av att bättre och mer samlat kommunicera de goda exempel och metoder som finns för hur städer arbetar med social hållbarhet, samverkan och allmänhetens deltagande.

¹⁸ Boverket (2012) Nilsson, Micael. Intervju

¹⁹ Rockström, Johan (2012) Intervju

<http://www.regeringen.se/sb/d/15452/a/191262/pressitem/191262#anc191262>

²⁰ <http://www.framtidskommissionen.se/>

3.4 Vikten av delaktighet - särskilt barns och ungas perspektiv

Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan och är dessutom betydelsefullt för att skapa ansvarstagande för den egna närmiljön. Det gäller inte bara vuxna. Rätten till delaktighet och inflytande gäller oavsett kön, etnisk eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.²¹ Ålder kan ingå i en generell maktordning i samhället. Ett långsiktigt perspektiv på hållbar stadsutveckling förutsätter att barn – och ungdomars perspektiv inkluderas i arbetet.

Det är viktigt att inte bara anamma ett perspektiv på barn och unga, utan att försöka se vad de själva har för perspektiv.²² Synen på och förståelsen för demokrati börjar i familjen och speglar barns och ungas syn på samhället som medborgare.²³ Barns och ungdomars deltagande i hållbarhetsarbetet kan främjas på olika sätt genom att deltagande möjliggörs, genom att de bjuds in i beslutande församlingar, erbjuds utrymme och verktyg, kunskap och resurser samt finansiellt stöd och förutsättningar att organisera sig. Att inte låta barn och ungdomar delta har flera konsekvenser. Dels går vi miste om värdefull kunskap. Dels tar vi ifrån barn och unga vägledning och möjlighet att delta i, påverka och bidra i hållbarhetsarbetet i det samhälle som de ska verka i som vuxna. Vid ett seminarium om ungas roll för hållbar utveckling för ungdomsorganisationer i Stockholm i mars 2012 uttrycktes betydelsen av att politiker involverar ungdomar och ungdomsorganisationer i beslutfattande processer istället för att bygga parallella strukturer. Ofta finns en vilja att involvera unga, men man saknar kunskap om eller strukturer för hur det ska gå till.²⁴

Ungdomars möjlighet att utbildas och skaffa sig försörjning är sannolikt den allra viktigaste frågan att uppmärksamma för social och ekonomisk hållbarhet. Att redan tidigt i livet stå utan resurser i ett samhälle som bygger på och värdesätter konsumtion innebär sämre förutsättningar för hållbar stadsutveckling. Tillgång till arbete och ett fungerande vardagsliv är kanske några av de viktigaste förutsättningarna för att delta i omställningsarbetet för hållbara städer.

²¹ Statens folkhälsoinstitut

²² Nordenfors, Monika

²³ Nordenfors, Monika

²⁴ LSU Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer. (2012). *Rapport om Stockholm - 30. Ett seminarium om ungas roll i hållbar utveckling.*

<http://www.lsu.se/adimo4/Site/LSU/web/default.aspx?p=3654&AspxAutoDetectCookieSupport=1>

3.5 Grön ekonomi och egen hållbar försörjning

Arbetet för hållbar stadsutveckling behöver kopplas samman med den gröna ekonomins potential. Behovet av nya produkter, tjänster och systemlösningar som bidrar till effektivare användning av energi- och naturresurser samt generellt ökad efterfrågan på god miljöprestanda är en möjlighet för stärkt konkurrenskraft, välfärd och nya jobb. Omställning behövs inom många områden (förnybar energi, miljöteknik, energieffektivisering, samhällsplanering och byggande, hållbara transporter och fordon, turism) vilket kan spela en stor roll för att generera nya arbetstillfällen. Omställningen till en grön ekonomi behöver även långsiktigt uppmärksamma och omfatta ungdomars situation och möjligheter till egen försörjning. Utmaningarna består i att identifiera nya lösningar och att skapa bryggor mellan utbud och nya behov samt att identifiera möjligheter för att minska ekonomiskt, socialt och fysiskt utanförskap. Olika politikområden behöver därför möta de gemensamma utmaningarna på ett samlat sätt.

3.6 Tillgång till bostäder är en del av hållbar stadsutveckling

För närvarande är bostadsmarknaden i många kommuner i obalans. I storstadsregionerna och kring universitets- och högskoleorter samt i andra tillväxtregioner råder bostadsbrist. Samtidigt står bostäder tomma på vissa orter i landet och på andra platser har man behövt riva bostadshus. Den demografiska utvecklingen, som innebär att allt fler lever allt längre, ställer också särskilda krav på flexibla bostadsmarknader. Det finns olika behov och önskemål i fråga om bostädernas kvalitet och standard. En väl fungerande bostadsmarknad är en viktig förutsättning för en god ekonomisk tillväxt och en konkurrenskraftig ekonomi. Varje ny bostad utgör en pusselbit i skapandet av staden. Perspektivet behöver omfatta såväl bostadsbyggandet som den samlade stads- och boendemiljön i ett helhetsperspektiv. En av utmaningarna är att det behövs en aktiv samverkan mellan näringslivet, staten och kommunerna för att komma längre.²⁵

3.7 Behovet av kunskapsutveckling och nya lösningar

För att lösa städernas problem krävs att ny kunskap tas fram i samverkan mellan universitet, näringsliv och offentliga myndigheter. Det behövs kunskap om samordning, om sektorsövergripande planering och om hållbarhetsarbetets koppling till människors vardagsliv. Särskilt angeläget är att medverka till innovation genom nya sätt att leverera den service som efterfrågas och som utgår från vad som är globalt hållbart på sikt. Det viktiga är att fokusera på vilken tjänst som faktiskt efterfrågas och inte på de verktyg som tidigare använts för att leverera tjänsten eller

²⁵ Sveriges Arkitekter (2011) *Bostad och politik. Ett debattinlägg.*

varan, så kallade transformativa lösningar. Dessa skiljer sig markant från till exempel konventionell miljöteknik. Fokus behöver riktas mot nya system och lösningar, inte minst inom byggande och infrastruktur, transport och mobilitet, energiproduktion samt produktionen av livsmedel, dvs. områden där omsättningen av energi och material i dag är stor.²⁶

Det är allvarligt att Sverige satsar för få resurser på tvärssektoriell forskning i förhållande till investeringsvolymens storlek och investeringarnas livslängd. För att skapa genombrott och framsteg behövs pilotprojekt och experimentell verksamhet, både i nya miljöer och i befintlig bebyggelse, där spetskunskap omsätts i innovativa lösningar.

I ett svenskt och europeiskt sammanhang är förnyelse och ombyggnad av befintliga miljöer, med särskilt fokus på bebyggelse i de så kallade miljonprogramsområdena, en stor utmaning. Det är en komplex uppgift där det är viktigt att humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv på ett tydligare sätt än hittills lyfts fram parallellt med de tekniskt-naturvetenskapliga perspektiven.

För att säkerställa att kommande satsningar på hållbar stadsutveckling, i ett nationellt och inte minst i ett europeiskt och globalt perspektiv, genomförs med en solid kunskapsgrund och stöds av en stark kompetens inte bara inom bygg- och tekniksidan, behöver Sverige utveckla en betydligt bredare systemsyn på kunskap och innovation för stadsutveckling. Det behövs exempelvis strategiska satsningar som:

- Behandlar gränsöverskridande urbana frågor och problem: frågor som inte kan lösas enbart inom en traditionell sektor eller förvaltningsdomän, och där flera olika typer av expertis måste samverka för att få fram lösningar
- Utgår från system- och helhetssyn på stadsutvecklingsproblematiken med avseende på stadsmiljön, samspelet mellan ingående delsystem, urbana element och kringliggande ortssystem och regioner
- Tar sin utgångspunkt i staden men som även tillgodoser regionala behov och beaktar regionala effekter av åtgärder som görs i staden
- Läger fokus på relationer och samspel mellan människa – stadslandskap – teknik - organisation – demokrati/beslutsfattande.

²⁶ Delbetänkande av Upphandlingsutredningen, SOU 2011:73, *På jakt efter den goda affären – analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen*

3.8 Stadsutveckling och EU

EU-kommissionen uppmärksammar stadsfrågan bland annat i arbetet med sammanhållningspolitiken för perioden 2014–2020, där medel avses att öronmärkas för ”hållbar stadsutveckling”. Kommissionen föreslår också att en stadsutvecklingsplattform ska initieras. Syftet är att främja nätverkssamarbete mellan städer. Definitionen av städer är flexibel. Det kan vara allt från polycentriska nätverk av städer till enskilda stadsdelar. För Sveriges del innebär förslaget framför allt en inriktning mot att främja koldioxidsnåla strategier för stadsområden.

En annan aktuell fråga är Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/31/EU om byggnaders energiprestanda. Enligt direktivet ska medlemsstaterna se till att alla nya byggnader senast år 2020 är nära-nollenergibyggnader. Regeringen har i en skrivelse våren 2012 redovisat en handlingsplan med bedömningar av hur antalet nära-nollenergibyggnader avses öka i Sverige.²⁷

Det europeiska forskningssamverkansprojektet JPI Urban Europe²⁸ betonar integrerade angreppssätt och har fokus på att lösa samhällsutmaningar. I pilotfasen som pågår 2012–2013 deltar 13 europeiska länder. De svenska satsningarna under 2009–2011²⁹ lyftes i ett förarbete fram som exempel på projekt som passar in i ramen för Urban Europes strategiska forskningsramverk.

EU:s strategi, EU 2020, Innovation Union och Horizons 2020³⁰ är EU:s kommande ramprogram för forskning och innovation. Forskning och innovation är centrala delar i strategin för att främja smart, uthållig och inkluderande tillväxt.

URBACT är ett europeiskt program för utbyte och lärande för att främja hållbar stadsutveckling. URBACT ska stödja städer i att utveckla pragmatiska lösningar som är nyskapande och hållbara och som integrerar såväl den ekonomiska, sociala som den ekologiska dimensionen.

Leipzig-stadgan, som handlar om hållbar utveckling av Europas städer, antogs vid det informella ministermötet i Leipzig i maj 2007. På franskt initiativ träffas 16 medlemsstater och organisationer regelbundet för att

²⁷ Regeringens skrivelse, Skr. 2011/12:131, *Vägen till nära-nollenergibyggnader*

²⁸ Syftet med Joint Programming Initiativ är att EU:s medlemsländer på frivillig basis ska samordna sin nationella forskningsfinansiering inom strategiska områden för att skapa en mer konkurrenskraftig och fokuserad forskning i Europa. Vinnova representerar Sverige i Urban Europe men samråder med andra svenska myndigheter.

²⁹ Delegationens ekonomiska stöd, Vinnovas utlysning Utmaningsdriven innovation och de fem myndigheternas gemensamma utlysning.

³⁰ European Commission (2011) *Horizons 2020 – The Framework Programme for Research and Innovation*

utveckla ett nästa steg – ett referensmaterial som kan hjälpa kommuner och regioner att utvärdera och implementera de värden som anges i stadgan.

3.9 Aktörer

Städernas viktigaste aktörer är medborgarna. En stad med en hållbarhetsvision utgår från de individer som bor, lever och verkar i den. Ju fler som är bärare av den gemensamma viljan att skapa ett hållbart samhälle, desto större kraft.

Riksdag och regering samt de statliga myndigheterna sätter många av ramarna på nationell nivå för övriga aktörsgrupper genom regelverk, finansiering, olika skatter och bidrag, riktlinjer och strategier.

Kommunerna har det övergripande ansvaret för planering och byggande enligt plan- och bygglagen (PBL). Kommunerna spelar därför en nyckelroll i stadsutvecklingen, tillsammans med bygg- och fastighetssektorn, medborgare och andra aktörer.

Näringslivet utgör en av huvudaktörerna i stadsutveckling som investerar i, producerar, äger och förvaltar en stor del av städernas byggnader och anläggningar. Näringslivet utgör även viktiga aktörer inom handel och konsumtion och genom att bidra till attraktivitet, kreativitet och kultur i städer.

Globaliseringen innebär att det internationella samfundet och dess aktörer påverkar stadsutveckling i Sverige i allt högre grad såväl nationellt som regionalt och lokalt. Det handlar om FN:s arbete, den kommande konferensen Rio +20, OECD:s och EU:s arbete för hållbar stadsutveckling, Agenda 21 för Östersjöregionen - Baltic 21 och inte minst nordiskt arbete för hållbar utveckling. En beskrivning av ett urval av relevanta svenska aktörer finns i Bilaga 6.

3.10 Särskilda insatser och samverkan mellan aktörerna

Många initiativ har tagits och samarbeten pågår som bidrar till att ge bättre förutsättningar för hållbar stadsutveckling. Staten har gett myndigheter särskilda uppdrag. Olika aktörer har genomfört särskilda insatser för hållbar stadsutveckling. De särskilda insatserna innebär ofta projekt där aktörer samverkar över sektorsgränser. Insatserna kan ge upphov till nya insatser i flera led som förstärker satsningarna, exempelvis den gemensamma utlysningen av forskningsmedel.

Näringslivet gör många insatser inom branschorganisationerna, till exempel i form av kompetenssatsningar och pilotprojekt. Ett annat exempel är det pågående utvecklingsarbetet inom certifiering.

Hållbarhetscertifiering av hela stadsdelar (HCS) är ett projekt som initierades år 2010 i bred samverkan mellan företag, kommuner och statliga verk. Intresset för HCS-projektet har blivit mycket stort. Projektet har inledningsvis fokuserat på att utvärdera om certifieringssystem för stadsdelar är ett lämpligt verktyg för att uppnå hållbar stadsutveckling. Under hösten 2012 avses mål och krav för användandet av certifieringssystem av stadsdelar att tas fram och ett eller flera certifieringssystem kommer att utvecklas.³¹

En mer detaljerad redogörelse för särskilda satsningar och samverkan mellan aktörer finns i Bilaga 7.

3.11 Regelverk

De lagar som reglerar frågor om hållbar stadsutveckling som har med den fysiska miljön att göra är främst plan- och bygglagen, PBL, (2010:900) och miljöbalken (1998:808), samt tillhörande förordningar. Också de så kallade trafiklagarna, väglagen (1971:948) och lag (1995:1649) om byggande av järnväg har betydelse.

Plan- och bygglagen

PBL ger kommunerna verktyg att både styra och reglera stads – och bebyggelseutvecklingen, främst genom planläggning men också genom prövning av bygglov. Genom regler om samråd i arbetet med planer säkerställs att kommunmedborgare, myndigheter och sammanslutningar får insyn och möjligheter att påverka planerna.

Det viktigaste och långsiktiga verkande instrumentet är den kommunala översiktsplanen som ska vara aktuell och täcka hela kommunen. I översiktsplanen ska kommunen redovisa grunddragen i den framtida användningen av mark och vatten samt hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Genom den nya plan- och bygglagen, som trädde i kraft i maj 2011, stärks översiktsplanens strategiska funktion. Av översiktsplanen ska bland annat framgå hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. Det uttrycks också särskilda förväntningar på att det ska utvecklas ett bättre samspel mellan översiktsplaneringen och det regionala tillväxtarbetet. Den nya PBL ger vidare möjligheter att ändra översiktsplanen för en del av kommunen. Därigenom kan översiktsplanen fördjupas för exempelvis sammanhängande stadsområden, en tätort eller en stadsdel.

I nya PBL finns även bestämmelser som syftar till att kommunerna i den fysiska planeringen i ökad utsträckning ska sträva efter en högre energieffektivitet och en begränsad klimatpåverkan.

³¹ <http://www.hallplatsen.nu/?p=1172>

Kommittén för kompetensinsatser gällande ny plan- och bygglag, Ny PBL – på rätt sätt (M 2010:01), med uppdrag att organisera, samordna och genomföra utbildnings- och kompetensinsatser gällande den nya plan- och bygglagen ska lägga grunden för ett gemensamt synsätt dels inom staten, dels mellan staten och kommunerna, på plan- och bygglagstiftningen och dess samband med andra lagar.³² Kommittén har organiserat och genomfört utbildnings- och kompetensinsatser vilket har lagt grunden för ett expertnätverk och förutsättningar för fortsatta kompetensinsatser. I uppdraget ingår därför att mer långsiktigt stärka kompetensen hos länsstyrelser, statliga myndigheter och kommuner liksom att utveckla förutsättningar för ett förbättrat samspel på plan- och byggområdet. Kommittén har i årsrapporten för år 2011 föreslagit hur kompetensnivån rörande plan- och bygglagstiftningen framöver ska kunna hållas på en hög nivå efter utredningens avslutande. Uppdraget ska slutredovisas senast den 14 december 2012.

Transportinfrastruktur

Planeringen av trafikinfrastrukturen – vägar och järnvägar – är grundläggande för en hållbar stadsutveckling. Att samordna den statliga planeringsprocessen med kommunernas fysiska planering är då avgörande. Den nya PBL ger vissa möjligheter till en samordning, liksom de förändringar som föreslås i de s.k. trafiklagarna (prop. 2011/12:118, Planeringssystem för transportinfrastruktur). Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2013.

I projektet *Den Goda Staden* – ett samverkansprojekt mellan Jönköpings, Norrköpings och Uppsala kommun samt Boverket, Trafikverket och Sveriges Kommuner och Landsting (2005-2010) – har ambitionen varit att utveckla gemensam kunskap och erfarenhet inom området stadsutveckling och transporter, för att ta sig förbi hinder och svårigheter. Se under avsnittet 3.12 nedan.

Olika aktörer i stadsbyggandet har lyft problemet med att sinsemellan olika lagar har olika huvudmän vilket leder till konflikter när samma geografiska område ska planeras enligt olika lagar eller system. Det anses att motstridiga och otydliga krav och regler hindrar en lämplig/hållbar stadsutveckling och att det samlade regelverket för markanvändning, planering och byggande bör ses över. Bland frågor som har nämnts finns riktvärden för trafikbuller och luftkvalitet. Kommuner upplever brist på samordnat stöd från centrala myndigheter när de ska planera och bygga städer. Statliga sektorsmyndigheter ställer olika krav och sätter upp kriterier som kommuner ska väga samman.

³² <http://nypbl.se/>

3.12 Nationella mål och behov av stadspolitik

Riksdagens och regeringens beslut och åtgärder i olika frågor är av betydelse för städernas utveckling, genom lagar och direktiv, budget, skatter, avgifter och bidrag samt andra former av styrmedel. Städers utveckling och städernas aktörer berörs av beslut och riktlinjer inom flera olika politikområden. Det handlar om olika mål, incitament, strategier och agendor förutom ekonomiska styrmedel och regler.

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens politik.³³ Mål för stadsutveckling saknas dock på nationell nivå. Däremot finns mål för areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Ett antal övergripande mål för andra politikområden styr insatser för hållbar stadsutveckling, samtliga med redovisning i statens budgetprocess. En samlad politisk målsättning finns inom området urban utveckling, inriktad på att öka andelen personer i sysselsättning, sänka andelen med försörjningsstöd samt att höja antalet elever som går ut årskurs nio med gymnasiebehörighet.

De olika målen ska tillämpas samtidigt i arbetet för en hållbar stadsutveckling och behöver vara förenliga. Särskilt viktigt att beakta när det gäller hållbar stadsutveckling är det fortsatta arbetet med miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö*.³⁴

Flera aktörer har under senare år efterfrågat en samlad strategi på nationell nivå utifrån ett uttalat behov av en helhetssyn och en samordning av de olika politikområdens inverkan på stadsutvecklingen.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) anser att ”Sverige behöver en nationell stadspolitik i syfte att främja och ge förutsättningar för en utveckling av hållbara städer, den ska utgå ifrån och stödja den kommunala och regionala nivån i deras arbete.”³⁵ För att nå en attraktiv och hållbar livsmiljö menar SKL att det behövs ett helhetsperspektiv med både sektorskunskap och tvärsektoriell samverkan. Statens sektorsansvar på den nationella och regionala nivån måste kunna möta det lokala helhetsansvaret.

I samverkansprojektet *Den goda staden*³⁶, som hade fokus på samspelet mellan bebyggelse och trafik, visade sig bristen på stadspolitik främst i planeringen av bebyggelseutveckling och i investeringar i infrastruktur. Samverkansparterna anför i sin slutrapport 2010 att det är ett problem att

³³ Regeringsskrivelse. *Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling* Skr. 2005/06:126

³⁴ Övergripande mål för de politikområden som kan anses mest relevanta redovisas i Bilaga 5.

³⁵ Sveriges Kommuner och Landsting. *Hållbar stadsutveckling. Positionspapper*. 2010

³⁶ Samverkansprojekt mellan Jönköpings, Norrköpings och Uppsala kommun samt Boverket, Trafikverket och Sveriges Kommuner och Landsting (2005–2010)

det inte finns en gemensam stadspolitik idag, stadens utveckling berör istället alla politikområden. De olika planeringssystemen regleras med sinsemellan olika lagar och har olika huvudmän. ”*Det krävs ett gemensamt synsätt på infrastruktursatsningar i staden, en nationell stadspolitik så att inte olika politikområden motverkar varandra. Särskilt viktigt är att samordna infrastruktur-, klimat/miljö- och integrations-politiken.*”³⁷

Även i slutrapporten från regeringens uppdrag till fyra myndigheter (Arkitekturmuseet, Boverket, Formas och Riksantikvarieämbetet) att samverka för att främja en hållbar stadsutveckling, framfördes behov av en särskild satsning på en tvärssektoriell stadspolitik som utgår från människan och hennes behov.³⁸

Flera statliga myndigheter har nyligen tagit upp frågan om en nationell stadspolitik. Näringsdepartementet arrangerade i april 2012 ett seminarium om stadsutvecklingspolitik mot bakgrund av ett uppdrag till Tillväxtanalys om hur stadsdimensionen i den regionala tillväxtpolitiken kan utvecklas.³⁹ Seminariet anordnades även mot bakgrund av att EU satt ökat fokus på städer och stadsutveckling, inte minst genom förslag på särskilda insatser inom ramen för den framtida sammanhållningspolitiken. Några av slutsatserna var att beakta samspelet mellan städer och regioner. Tankebilder behöver ändras, inte bara regelverk, utan nya synsätt behöver utvecklas. En av slutsatserna var att det behövs en samordnad politik för stadsutveckling som inte är något program utan en plattform för bättre förståelse mellan aktörer.

Boverket bjöd i april 2012 in till ett samtal om hur stadspolitiken kan drivas framåt i syfte att konkretisera vad en nationell stadspolitik bör innehålla och förslag på strategier. Några av de frågor som lyftes fram var storstädernas betydelse och ett synsätt som beaktar skillnader mellan städer. Många uttryckte behov av en samlad nationell funktion som pekar ut riktningen, en plattform som tar ansvar för helheten och hanterar intressekonflikter. Vidare poängterades att stadspolitik behöver återfinnas på olika politiska nivåer. Många enades om behovet av tydlighet när det gäller prioriteringar, roller och ansvar.⁴⁰

³⁷ Trafikverket (2010) *Så får vi den Goda Staden* och (2011) *Så får vi den Goda Staden - kortversion*

³⁸ *Slutrapport av regeringsuppdraget (Ku2009/1620/KV) till miljö- och kulturmyndigheter om samverkan för att främja en hållbar stadsutveckling* (2011)

³⁹ Tillväxtanalys -myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. *Rapport 2011:08, Städer och deras tillväxtförutsättningar* samt *Rapport 2011:09, Stadspolitik i andra länder*

⁴⁰ Boverket (2012) *Samtal om stadspolitik*.

3.13 Hinder för hållbar stadsutveckling

Delegationen för hållbara städer har regeringens uppdrag att lämna en rapport om hinder för hållbar stadsutveckling som delegationen identifierar. Denna rapport lämnas samtidigt som detta förslag till fortsatt arbetet.

Delegationens kartläggning av hinder visar att ett antal system- och strukturhinder måste övervinnas.⁴¹ Femton övergripande och framträdande hinder för en snabb och långsiktigt hållbar omställning av städerna har identifierats. Ett genomgripande hinder som försvårar helhetslösningar är ett alltför snävt sektorstänkande. Andra hinder är bristande samordning inom och mellan nivåer, samt otillräckliga satsningar på robusta strukturer, kunskapsutveckling och pilotprojekt. Vidare konstaterar delegationen att hållbarhetsvisioner inte har integrerats i berörda politikområden och att värden kopplade till människors livskvalitet och städernas attraktionskraft inte ges tillräcklig tyngd. Ytterligare hinder är bristande incitament och redskap för att motverka staden sociala och rumsliga uppdelning samt brist på tidig och kontinuerlig dialog med medborgare om stadens utveckling.

Delegationen konstaterar vidare att det råder brist på fungerande affärsmodeller för systemintegrerade lösningar. Hinder är också relaterade till offentlig och privat samverkan. Ett exempel är att regler för offentlig upphandling hindrar utveckling och implementering av transformativa lösningar.

Delegationen föreslår ökade resurser till kunskapsutveckling och fortsatta satsningar på pilotprojekt insatser för att underlätta offentlig och privat samverkan, bland annat i form av utvecklade affärsmodeller. Delegationen föreslår också att regeringen utvecklar en nationell stadspolitik i syfte att uppnå bättre samordning av statens intressen och ge ramar för regionala och kommunala strategier. Det här aktuella förslaget till fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling innebär att de mest berörda aktörerna uppdras att samverka om åtgärder och lösningar som bidrar till att undanröja hindren.

3.14 Fortsatt arbete

Det återstår mycket att göra. Politiker kan mer bestämt ta ledningen i arbetet för den hållbara staden. Helhetstänkandet kan utvecklas. De miljömässiga målen kan sannolikt skärpas betydligt också i förhållande till gällande normer. Samverkan mellan förvaltningar och myndigheter kan fördjupas. Samarbetet mellan offentliga och privata aktörer kan förbättras och inledas mycket tidigare än idag när det gäller olika stadsbyggnadsprojekt. Innovativa lösningar kan prövas mer djärvt än vad

⁴¹ Delegationen för hållbara städer.(2012) *Femton hinder för hållbar stadsutveckling*.

som sker idag. Och frågan om att skapa förutsättningar för medborgare att vara delaktiga kan ske med större allvar än idag.

I de följande avsnitten utvecklas delegationens förslag till hur arbete, kunskaper och erfarenheter kan föras vidare efter det att delegationen har slutfört sitt uppdrag i december 2012.

4. Förslag till fortsatt arbete

4.1 Förslaget

Enligt kommittédirektiv ska Delegationen för hållbara städer senast den 30 juni 2012 lämna förslag till hur dess arbete, kunskaper och erfarenheter kring hållbar stadsutveckling kan föras vidare inom ordinarie strukturer efter att delegationen har slutfört sitt uppdrag i december 2012.

En ny arena - nationell plattform för samverkan

Delegationen föreslår fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling genom att en ny arena för samverkan formeras. Arenan ska ha tydlig koppling till ordinarie strukturer och samverka om insatser för hållbar stadsutveckling.

Övergripande mål

Övergripande mål för den nya arenan föreslås vara att *säkerställa kontinuitet i påbörjat arbete* samt att *gemensamt lägga en grund för nationell samordning för hållbar stadsutveckling*.

Arbetsuppgifter

Utifrån övergripande mål föreslås arenans aktörer i samverkan fokusera följande huvuduppgifter:

- Utveckla underlag för en nationell strategi för hållbar stadsutveckling
- Främja städernas mobilisering i klimatarbetet
- Fortsatt främja kunskapsutveckling
- Följa och stärka pilotprojekt
- Verka som arenabyggare

Den nya arenan föreslås hantera ett nytt ekonomiskt stöd för vissa konkreta planerings- och kommunikationsåtgärder som bidrar till att stärka städernas mobilisering i omställningen till klimatneutralitet. Stödet kan fungera som ett komplement till de insatser som görs inom ramen för Färdplan 2050 med sektorernas arbete för att nå klimatneutralitet.

4.2 Skälen för delegationens förslag

Delegationen har som oberoende part skapat mötesplatser där dialog och samverkan över sektorsgränser kunnat inspireras och leda till samordning, utökad kunskap och nya initiativ. Denna roll har varit unik. En lika bred samordnande funktion för hållbar stadsutveckling har tidigare saknats.

Delegationen erfar att det finns ett fortsatt behov av en samlande aktör, en konstellation i form av en sektorsövergripande arena, en plattform och arenabyggare, även efter det att delegationens uppdrag slutförts i december 2012. Flera aktörer har framfört behovet av fortsatt dialog och samverkan kring hållbar stadsutveckling och menar att denna dialog understöds av att det finns en aktör som agerar inspiratör, katalysator och sammanhållande kraft.

Delegationens erfarenhet är att ett samlat nationellt engagemang för hållbar stadsutveckling är angeläget. Riksdag och regering samt de statliga myndigheterna sätter många av ramarna för övriga aktörsgupper. Staten kan underlätta, visa vägen och vara pådrivande.

Delegationens erfarenhet är också den stora betydelsen av att arbete för hållbar stadsutveckling sker i samverkan mellan stadens olika aktörer och med ett sektorsövergripande helhetsperspektiv. Delegationens analys av hinder för hållbar stadsutveckling har visat att ett av de mest tydliga hindren är stuprörstänkande och stuprörsagerande, som hindrar helhetssyn samt bristande samordning mellan olika nivåer. Ett annat väsentligt hinder är att hållbar utveckling inte har integrerats med helhetssyn i olika politikområden. Det saknas en sammanhållen strategi för att leda utvecklingen i en hållbar riktning.

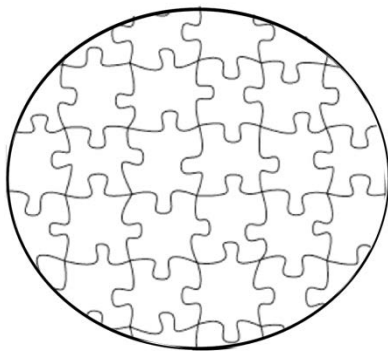
Delegationens erfarenhet är också att omställningen till hållbar stadsutveckling gynnas av att det finns flera arenor där aktörer kan mötas och där olika politikområden kan brytas. Det finns behov av bred nationell samverkan för hållbar stadsutveckling, men det finns också behov av arenor med olika fokus och med varierande grad av komplexitet, och det behövs såväl temporära mötesplatser som arenor för mer stadigvarande nätverk.

Ett av de viktigaste skälen för en nya arena är att inte förlora tid i det omställningsarbete som har påbörjats i en situation när klimathotet är mycket akut. Den samlade ökningen av koldioxidutsläppen är alarmerande. En av samhällets största utmaningar är att åstadkomma en tillräckligt snabb omställning av städers struktur, funktionssätt och innehåll.

Forskningsaktörer inom hållbar stadsutveckling har framhållit att en framtida nationell arena för hållbar stadsutveckling är önskvärd och angelägen och att det är viktigt att samordningsarbetet kan genomföras utan att tidsmässigt glapp uppstår och så att kontinuiteten säkerställs. Deltagarna i delegationens nätverk för goda exempel har pekat på den tid det tar att bygga upp samverkan i denna typ av nätverk och att det krävs långsiktighet i arbetet.

Hållbar stadsutveckling förutsätter att ett stort antal politikområden deltar i arbetet. Stadsutveckling är komplext vilket försvårar en

avgränsning. Centrala politikområden är miljöpolitik, samhällsplanering, bostadsmarknadspolitik, folkhälsopolitik, transportpolitik och arbetsmarknadspolitik med urban utvecklingspolitik. Samhällsplanering utgör ett av de viktigare redskapen för hållbar utveckling genom sin övergripande och samordnade karaktär som syftar till att organisera olika verksamheter till en fysisk helhet. Delegationens erfarenheter pekar samtidigt på betydelsen av att anlägga ett vidare perspektiv på hållbar stadsutveckling och inkludera relevanta politikområden. Så länge stadsutveckling inte utgör ett eget politikområde behöver samverkan ske. Det fordras en kraftsamling över hela fältet.

Flera statliga myndigheter och andra aktörer arbetar med hållbar stadsutveckling i olika avseenden och täcker därmed in en eller flera delar av helheten. Med hänsyn till de aktuella klimatutmaningarna och det brådskande arbete som krävs, är det högst angeläget med samverkan för att effektivisera arbetet med helheten.

Delegationen finner att de två delarna i uppdraget – att vara nationell arena för hållbar stadsutveckling och att hantera ett ekonomiskt stöd – positivt har förstärkt varandra. Genom det ekonomiska stödet har delegationen kunnat stärka kommuners och andra aktörers höjda ambitionsnivåer på viktiga områden. Andra faktorer som delegationen bedömer har spelat roll för resultatet av arbetet är att frågan getts tyngd genom att regeringen är den sammankallande parten, att arbetet har bedrivits på ett utåtriktat och inkluderande sätt och med bred representation, att delegationen är en temporär organisation som inte konkurrerar med befintliga strukturer och agendor, att det funnits ett stort engagemang samt att det har funnits resurser till ett särskilt kansli.

En plattform för samverkan, en ny arena för hållbar stadsutveckling skulle gemensamt kunna forma andra plattformar och arenor för att lyfta och främja utvecklingsdrivande teknikutveckling, innovativa synsätt, så kallade transformativa lösningar och nya vägar till social sammanhållning och socialt attraktiva livsförhållanden.

4.3 Den nya arenans arbetsuppgifter

Underlag för en nationell strategi för hållbar stadsutveckling

Den nya arenan föreslås uppdras att utarbeta underlag till en nationell strategi för hållbar stadsutveckling. Ett av de övergripande hindren som delegationen har identifierat är att hållbarhetsvisioner inte har integrerats tillräckligt i olika politikområden. Den nya arenan föreslås därför uppdras att gemensamt ta fram underlag för att bidra till en vidareutveckling av regeringens övergripande strategi för hållbar utveckling och föreslå hur den kan anpassas till praktiken där åtgärder prövas ur ett hållbarhetsperspektiv med stadsutveckling i fokus. Underlaget ska innehålla förslag till hur det övergripande målet för hållbar stadsutveckling kan anpassa till och integreras inom de berörda politikområdena. I underlaget bör ingå hur roller och ansvar mellan aktörer på den nationella nivån respektive mellan aktörer på den nationella och lokala nivån förhåller sig till varandra.

Det finns ett stort behov av att utveckla och konkretisera de sociala frågorna i staden som helhet, rumsligt och socioekonomiskt. Arbetet med att utveckla underlag för en strategi bör därför, där det är relevant, samordnas med det urbana utvecklingsarbete som sker inom ramen för integrationspolitiken. Vidare behöver hälsofrågan belysas i ett brett perspektiv. Stadens tillgänglighet för alla befolkningsgrupper har avgörande betydelse. Inte minst vad gäller tillgänglighet inom bostaden, i offentliga lokaler och utomhus i stadens offentliga rum. Särskilt viktigt att beakta är jobbskapande åtgärder och möjligheter till egen hållbar försörjning och då särskilt att främja ungdomars behov.

Främja städernas mobilisering i klimatarbetet

Hållbar stadsutveckling måste drivas på alla nivåer och utan onödig tidsspillan. Sveriges kommuner åtog sig efter FN:s Rio-konferens 1992 att påbörja det lokala Agenda 21-arbetet, ett sektorsövergripande processarbete. Det talades även om Agenda 21 på "individnivå" i form av delaktighet, kunskapsöverföring och beaktande av vardagslivet. Agenda 21-arbetet engagerade alla kommuner och bidrog till omställning exempelvis när det gäller sophantering och vattenförvaltning.

Arenan föreslås samverka för att inom sina verksamheter främja städernas arbete med att mobilisera lokalsamhället i klimatarbetet på bred front. Det handlar om hur aktörer på nationell nivå kan främja arbetet på den lokala nivån och ett arbetssätt enligt Agenda 21 – modellen. Den nya arenan bör tillsammans lyfta fram betydelsen av och möjligheten att använda systemperspektiv och tydliggöra vinsten av integrerade lösningar. Arenan bör då också lyfta så kallade transformativa lösningar som ger samordning, exempelvis mellan planering av transportinfrastruktur och bebyggelse som kan minska transportbehovet och smart it-teknik som kan ersätta fysiska resor. Här kan offentlig upphandling spela en viktig roll.

Arenan ska samverka om att tydliggöra kopplingen mellan den sociala dimensionen och klimataspekterna och visa på den förändringskraft som finns i den sociala dimensionen av hållbar stadsutveckling. Vidare bör arenan gemensamt belysa vilken betydelse hållbar stadsutveckling kan spela inom ramen för begreppet grön ekonomi. Det handlar om att stärka människors förutsättningar att göra uthålliga val och underlätta hållbara livsstilar i vardagslivet.

Den nya arenan föreslås hantera och besluta om ett ekonomiskt stöd till planerings- och kommunikationsinsatser som stöd inför städernas mobiliseringsåtgärder.

Fortsatt främja kunskapsutveckling och utbildning

Den nya arenan föreslås samverka aktivt för att fortsätta stödja samverkan mellan forskningsaktörerna och att stödja utveckling mot ett nationellt kunskaps- och innovationssystem för stadsutveckling. Ambitionen ska vara att främja en sammanhållande aktör som kontinuerligt och systematiskt samordnar finansiering, FUD (forskning, utveckling och demonstration), uppföljning, spridning av resultat och implementering av kunskaper inom området. Detta skulle kunna ske genom ett permanent forum där samtliga berörda forskningsfinansiärer möts för informationsutbyte och samverkan kring utlysningar.

Forskningsaktörerna i det nätverk delegationen initierat är eniga om att en ny arena för hållbar stadsutveckling är angelägen och understryker att det är viktigt med en ”uppväxling” snarare än en ”avväxling”. Samverkansmöjligheten är avgörande för att gemensamt kunna hävda stadsperspektivet och för att samordnat täcka luckor i forskningsfinansieringen. Det finns också ett stort behov av att interagera och informera med en tydligare koppling mellan teori och praktik i städer och regioner, med ett nordiskt och internationellt perspektiv, med långsiktighet och utrymme för nya aktörer, ett gemensamt forum där alla utlysningar som handlar om stadsforskning kan annonseras.

Följa och stärka pilotprojekt

Satsningen på ekonomiskt stöd alstrar stora förväntningar på resultat. Genom det ekonomiska stödet som delegationen hanterat under åren 2008–2011 har nio investeringsprojekt och 55 planeringsprojekt initierats (se [Bilaga 1](#)). Beslut om ansökningar avseende tillgängliga medel 2012 avses beslutas i september 2012.

Många kommuner och andra aktörer arbetar i investeringsprojekten med långtgående energieffektiviseringar, med att producera lokal och förnybar energi och att skapa integrerade tekniska lösningar. Planeringsprojekten utgörs bland annat av förstudier med integrerade, sektorsövergripande angreppssätt i tidiga skeden och som ofta lyfter den

sociala dimensionen där delaktighet och kopplingen mellan miljö- och klimatarbetet och medborgarnas engagemang fokuseras. Slutrapportering från stödprojekten sker successivt fram till och med år 2016.

Insatser för hållbar utveckling fordrar stor uthållighet. Flera aktörer har betonat vikten av långsiktighet, kontinuitet och uthållighet i arbetet med stadsutvecklingsfrågorna. Uppföljning behöver ske över en längre tid, även efter det att projekten har avslutats eftersom effekter och resultat kan dröja. Lärande och kunskapsöverföring mellan aktörerna över tid är en viktig faktor i hållbarhetsarbetet.

Miljö- och jordbruksutskottets uppföljning av regeringens satsning på hållbara städer har betonat vikten av uthållighet i arbetet och pekar särskilt på vikten av att de lärdomar som delegationen har dragit förs vidare och att goda exempel på hållbar stadsutveckling sprids till både små och stora kommuner och företag, både i Sverige och utomlands.⁴²

Den nya arenan föreslås fortsätta delegationens arbete med att följa stödprojekt, underlätta lärande och erfarenhetsutbyte samt successivt samla och sprida erfarenheter från projekten. En plan bör upprättas för hur och av vilken aktör resultaten ska förvaltas. Till uppgiften hör att säkerställa att det finns en mottagare av alla uppföljningsrapporter som tas fram och att en gemensam kunskapsbank av resultat och erfarenheter från de projekt som pågår blir tillgänglig nationellt. Uppgiften bör även avse att främja att erfarenheterna ska kunna tas tillvara och utvecklas inom forskning och miljöteknik.

Erfarenheter från stödprojekten kan vara en kunskapskälla som är vägledande för kommande skärpningar av byggreglerna när det gäller byggnaders energiprestanda. Den nya arenan kan bidra till att driva på och att säkerställa dokumentation och utvärdering av stödprojekten för att lämna underlag inför kontrollstationen år 2015 när det gäller kommande krav för nära noll-energibyggnader. Arenan bör även beakta hur beteenderelaterade frågor kan inrymmas i främjandeåtgärderna och vilken betydelse de har för energianvändningen.

Uppföljning av projekten över tid behöver också kompletteras med samlad utvärdering av stödprojekten liksom utvärderingar av hela satsningen på hållbara städer. Detta kan uppdras åt en eller flera aktörer samt kan vara föremål för forskningsinsatser. Vidare bör följeforskning kopplad till stödprojekten initieras.

⁴² Miljö- och jordbruksutskottet. Rapporter från riksdagen 2010/11:RFR2

Verka som arenabyggare

Konstellationen av aktörer på den föreslagna arenan kan gemensamt upprätthålla en aktiv dialog om hållbar stadsutveckling genom att skapa arenor och mötesplatser där man kan sprida kunskap, erfarenheter och exempel på framgångsrika metoder.

Det påbörjade arbetet har inneburit att aktörer inom olika sektorer samverkar i olika grupper och nätverk, vilka behöver fortsatt uppmuntran och stöd. Arbetssättet har varit öppet och inbjudande och olika aktiviteterna har lett till värdefulla kontakter mellan olika medverkande aktörer.⁴³ Pågående samverkansprocesser och successivt växande kunskap behöver förvaltas och drivas vidare och erfarenheterna spridas. Avbrott i pågående processer skulle riskera att investerade satsningar delvis går förlorade i ett skede när statens engagemang i arbetet för hållbar stadsutveckling enligt många snarare behöver växlas upp och att det är viktigt att inte förlora tid. Arenan bör därför ges uppdraget att med start den 1 januari 2013 samordna fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling så att pågående initiativ och aktiviteter tas om hand och kan drivas vidare på lämpligt sätt. Det handlar om att fortsatt vara samlande aktör, arenabyggare och informationsförmedlare inom hållbar stadsutveckling.

En ny arena föreslås främja redan uppbyggda nätverk inom hållbar stadsutveckling och verka för att nya behov av nätverk identifieras och underlättas. Arenans roll är att fungera som mäklare mellan aktörerna och stödja deras samordningsarbete. Exempel på påbörjade nätverk är *Nätverket för goda exempel*, *Stadsbyggnadsdialogen*, *Miljöteknikfrämjande aktörer och aktörer för export av kommunal kompetens* m.fl.⁴⁴

4.4 Ett nytt ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer

Delegationens erfarenhet är att det statliga stöd som delegationen hanterar bidrar till att öka takten i omställningsarbetet. Genom det stödet har kommuner och andra aktörer kunnat höja ambitionsnivån på viktiga områden. Ansökningarna ger en bild av kunskapsläge och ambitioner i landet och har genererat idéer till utåtriktade verksamheter inom ramen för den nationella arenan. Arenans konstellation av aktörer föreslås därför gemensamt hantera och besluta om ett nytt ekonomiskt stöd som bidrar till omställningen till klimatneutrala städer. Stödet kan fungera som ett komplement till de insatser som görs inom ramen för Färdplan 2050 med sektorernas arbete för att nå klimatneutralitet år 2050.

⁴³ Se avsnitt 1, s 11, om delegationens verksamhet. Se även Bilaga 3. Konferenser, seminarier och workshops som delegationen har anordnat.

⁴⁴ Se avsnitt 1, s 11, om delegationens verksamhet.

Viktiga delar i utformningen av stödet bör vara planerings- och kommunikationsåtgärder för bred uppslutning och mobilisering för omställning till klimatneutrala städer, medborgarnas delaktighet och kunskapsspridning över landet. Stödet föreslås utformas för att stimulera utvecklingen mot högre energieffektivitet i stadsdelar, sektorsövergripande planering och systemsyn, åtgärder som minskar klimatpåverkan och åtgärder som stärker städernas sociala sammanhållning. Stödet ska även inkludera åtgärder som berör dem som brukar, förvaltar och underhåller byggnaderna samt de boende. En förutsättning för att insatser ska bli verkningsfulla är att de utgår från ett helhetsperspektiv.

4.5 Organisation för en ny arena

Den nya arenan ska vara neutral och gränsöverskridande och samla de mest berörda statliga myndigheterna och andra aktörer. Konstellationen av aktörer har stor potential att bidra med lösningar för att motverka klimathotet och bidra till långsiktigt ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbara städer. Sektorsövergripande frågor, systemsyn, helhetsperspektiv och långsiktighet ska vara i fokus.

Arenans verksamhet föreslås inledningsvis bedrivas under två år, 2013 och 2014, varefter en avstämning kan ske. Under denna tvåårsperiod bör förberedande arbete ske tidigt för ett efterföljande steg under åren 2015 och 2016, där även regionala och lokala aktörer aktivt engageras i samverkansformer i syfte att arbeta i riktning mot en hållbar stadsutveckling. Ansträngningar för att möta städernas utmaningar kan på detta sätt genomföras i form en stegvis uppväxling.

Arenan, föreslås bestå av *en styrgrupp* med *en ordförande* och *ett sekretariat*. Såväl styrgrupp som ordförande utses av regeringen.

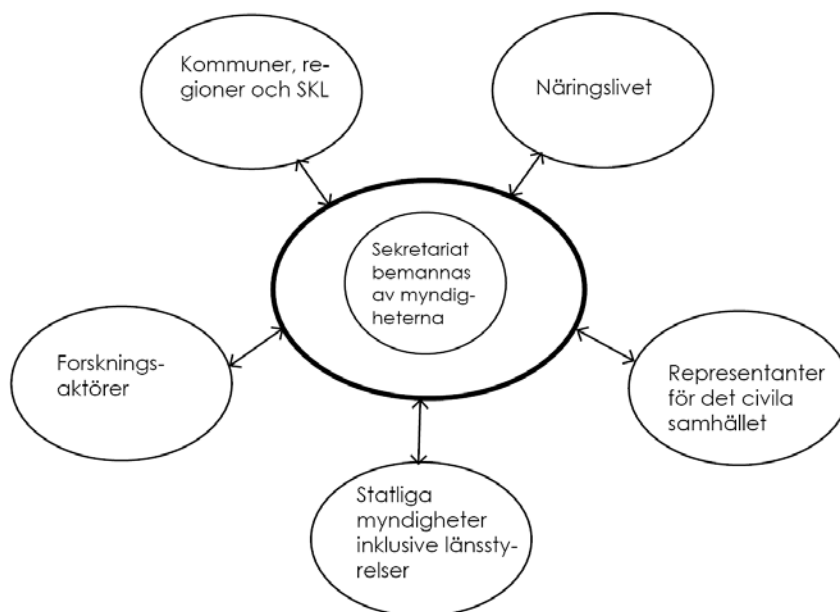
Styrgruppen föreslås bestå av statliga myndighetschefer, samt representanter för kommuner, näringsliv, forskning samt det civila samhället. Det är angeläget att styrgruppens roll är tydligt kopplad till ett praktisknära arbete.

Arenan bör ledas av en *ordförande* som utses av regeringen med uppdraget att fungera som regeringens ambassadör för hållbar stadsutveckling och med uppgift att leda arenans arbete, företräda arenan och förmedla dess uppdrag i olika sammanhang.

De berörda statliga myndigheterna ges i uppdrag att gemensamt bemanna *ett sekretariat* vars verksamhet konkretiseras av styrgruppen och som kan verkställa de aktiviteter styrgruppen beslutar om inom ramen för uppdraget. Det kan handla om utredningar och utåtriktad verksamhet.

Genom att myndigheter samverkar i gemensamma projekt och insatser tillvaratas den potential som ligger i att perspektiv bryts och en gemensamt sammansatt målbild utvecklas. Genom det gemensamt bemannade sekretariatet etableras dessutom kanaler för informationsflöde och kunskapsutbyte mellan arenan och myndigheterna och vice versa. För bibehållen kontakt bör de personer som bemannar sekretariatet till del fortsatt ha arbetsuppgifter inom sina respektive myndigheter. Avsikten är att tydligt länka frågorna till ordinarie strukturer utan att förlora samverkansfunktionen och fokus på frågan om hållbar stadsutveckling.

Regeringen föreslås sammankalla till samverkan inom en ny arena för en hållbar stadsutveckling. Inriktningen för styrgruppens samverkansarbete för hållbar stadsutveckling föreslås regleras i kommittédirektiv. De statliga myndigheterna uppdras genom regleringsbrev att bemanna sekretariatet. Myndighetscheferna för respektive myndighet och övriga i styrgruppen förordnas personligen av regeringen. Den föreslagna organisationen illustreras i figuren.

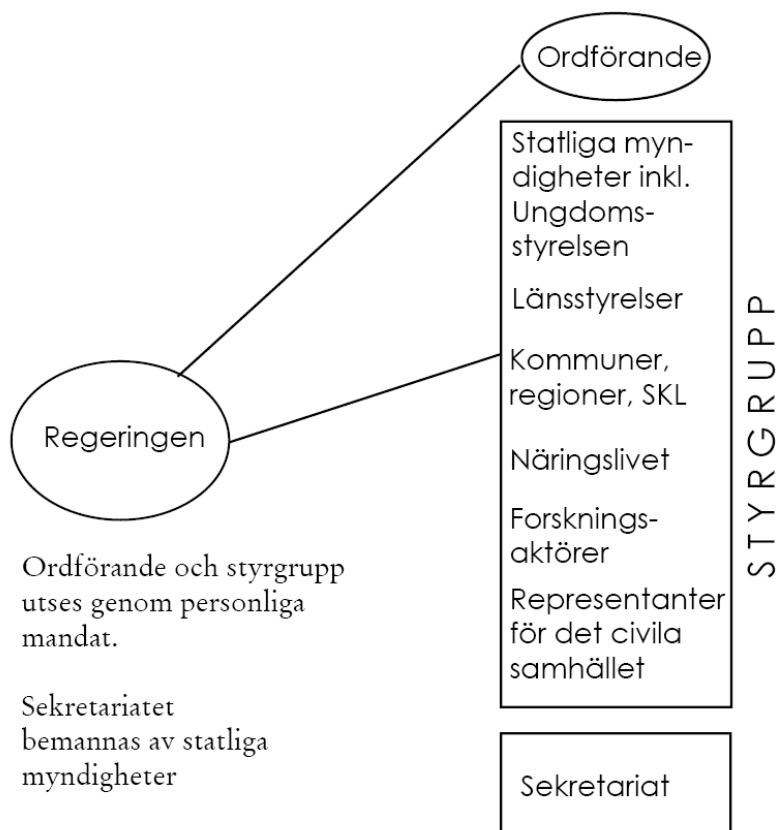
Samverkande parter

En ny arena föreslås utgöras av representanter för statliga myndigheter, kommuner, näringsliv, forskningsaktörer och det civila samhället. De statliga myndigheter som bedöms vara mest berörda och som föreslås delta är Arkitekturmuseet, Boverket, Statens energimyndighet, Statens folkhälsoinstitut, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Trafikverket och Tillväxtverket samt en representant för länsstyrelserna. Även andra myndigheter kan komma ifråga såsom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Kommunerna bör representeras av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt enskilda kommuner respektive regioner.

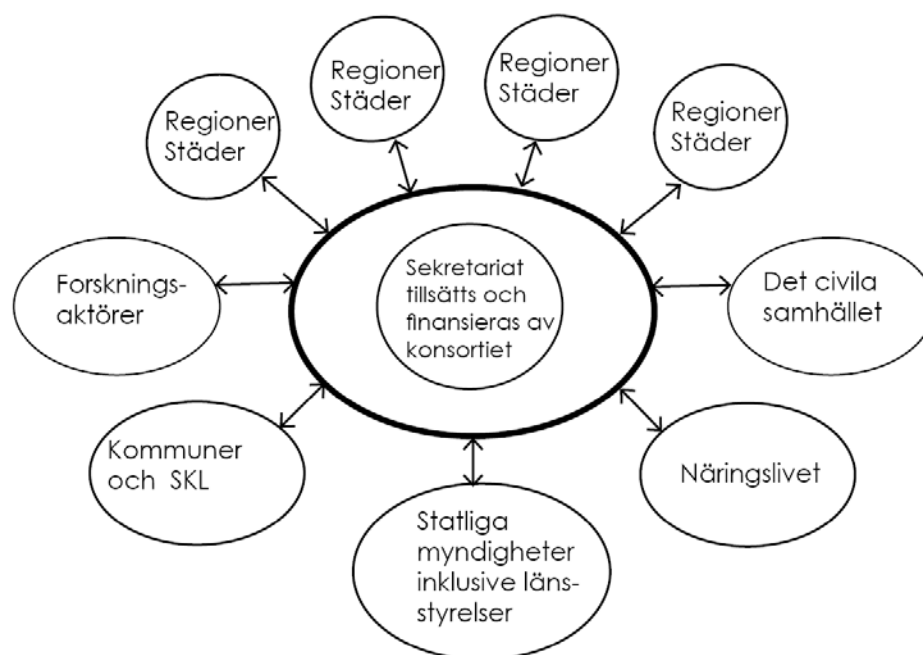
Vidare föreslås Ungdomsstyrelsen vara representerad. En beskrivning över de mest berörda aktörerna finns i Bilaga 6.

Det är viktigt att den nya arenan 2013–2014 behåller kontakten och samarbetet med forskningsfinansiärer, forskningsutförare och andra nätverk som har inlett eller är på väg att inleda samverkan samt med andra berörda aktörer i form av organisationer och föreningar. Representanter för forskningsaktörerna och det civila samhället föreslås därför ingå i den nya arenan.

Arenan bör verka med ett *långsiktigt perspektiv* även om själva uppdraget är tidsbegränsat. Stadsutvecklingsfrågor fordrar långsiktighet, kontinuitet och uthållighet för att uppnå avsedda effekter. Det handlar om ett successivt utvecklingsarbete. Det tar tid att bygga upp plattformar för samverkan, att planera och genomföra åtgärder och sedan sprida resultaten av detta arbete. Av detta skäl bör styrgruppen tidigt förbereda hur arbetet ska tas om hand och hur uppväxling kan ske av arbetet för hållbar stadsutveckling efter år 2014.

Den nya konstellationen av aktörer i form av arenan föreslås ges i uppdrag att tidigt överväga hur en bredare samverkan mellan berörda aktörer inom ramen för en nationell arena för hållbar stadsutveckling kan vidareutvecklas, samt hur uppdraget att initiera och driva en sådan arena under tidsperioden 2015–2016 kan se ut. Förberedelserna bör avse en överenskommelse om en samfinansierad lösning i form av ett konsortium där varje aktör bidrar med insatser. Breddningen ska innebära förankring regionalt och lokalt och vara praktisknära. Förberedelserna bör beakta resonemangen bakom de regionalt lokaliserade nationella kunskapscentra som delegationen förslagit inför forsknings- och innovationspropositionen. Idé för en organisation efter 2014 illustreras i figuren.

4.6 Uppföljning och följeforskning

Uppföljning och följeforskning kopplad till stödprojekten bör initieras. I de fall där effekter på längre sikt bedöms vara värdefulla föreslås uppföljningen fortsätta även efter slutrapportering.

4.7 Utvärdering

Utvärdering av det ekonomiska stödet är av stor betydelse för erfarenhetsåterföringen. Arenan föreslås uppdras att lämna förslag på hur satsningens resultat som helhet tas om hand och utvärderas när satsningen har avslutats och samtliga stödprojekt är slutförda. Förslaget bör omfatta såväl den kunskap som har samlats genom Delegationen för hållbara städers verksamhet 2008–2012 som inom den nya arenan under åren 2013–2014.

4.8 Resursbehov

Arenans utåtriktade verksamhet och administration samt arvoden till styrgrupp och ordförande föreslås finansieras genom Regeringskansliets sakanslag eller via kommittémedel. Sekretariatet föreslås finansieras genom bemanning från berörda myndigheter. Ett särskilt anslag för det nya ekonomiska stödet föreslås samt för uppföljning, utvärdering och följeforskning.